

Božo ODOBAŠIĆ

DJELOVANJE DUHA BOŽJEGA U PROROCIMA, MESIJI I ISUSOVIM UČENICIMA*

Sažetak

U duhu inicijative pape Ivana Pavla II. da se na prijelazu u treći milenij iznova otkrije prisutnost i djelovanje Duha Svetoga u Crkvi, analizom biblijskih tekstova Staroga zavjeta i napose novozavjetnih tekstova sv. Luke, spoznajemo kako Duh Božji u prorocima, Mesiji i Isusovim učenicima zameće i razvija djelovanje Božje. "Ruah" je Božja sila (dinamis) koja snažno djeluje. 'Spiritus tangit' i pokreće čovjekovo djelovanje za ostvarenje Božjega plana o spasenju čovjeka.

U Starom zavjetu 'Riječ Božja' i 'Duh Božji' uzajamno su povezani u djelovanju (Ps 33,6). Bog je riječju i duhom stvorio svijet (Post 1,2). Duh je životvorac. Izabranike Božje Duh zahvaća, obuzima i goni na djelovanje. U Novom zavjetu opisuje se kao sila koja od Boga na ljude silazi, dolazi, ispunja, govori, ožtvjava, svjedoči.

Na starozavjetnim sucima i liderima naroda Duh Božji je privremeni dar darovan za konkretna povijesna djelovanja. U prorocima Duh počiva i zameće proroštvo. Prorok Joel naviješta izlivanje Duha na 'svako tijelo' i time označava eshatološko mesijansko vrijeme (Jl 3,1), što znači Duh je nužan za obnovu i pojedinca i zajednice.

Na Mesiji Duh je trajni dar. Obdaren darovima Duha (Iz 11,1-3) bit će sposoban uspostaviti vladavinu Božju u miru i pravедnosti. - Kod Ezekijela Duh je snaga Božja kojom se obnavlja svaki čovjek. To je djelotvorni Duh koji na novi način izravno djeluje (Ez 11,19-20). Kod Deuteroizaije "Ebed Adonaj" obdaren darovima Duha Božjega jest posrednik univerzalnog spasenja. Kod Tritoizaije Jahvin pomazanih je glasnik radosne vijesti koji oglašava godinu milosti Gospodnje (Iz 61,1-3c). On je glasnik novoga doba, nove budućnosti.

U Novom zavjetu Duh Sveti objavljuje Isusov identitet. On je obećani Mesija. On je Sin Božji. On je pomazan Duhom Svetim i u punini živi i djeluje snagom Duha Svetoga. Duh je Sveti kod Luke most koji Isusovo poslanje ostvaruje i u njegovim učenicima. Događaju Duhova

* Predavanje održano hrvatskim svećenicima i pastoralnim suradnicima iz Europe prigodom Pastoralnog skupa u Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji u Sarajevu od 14. do 17. travnja 1998.

Luka daje eshatološko značenje i zato Isusovo obećanje Duha učenicima pretvara u nalog propovijedanja. To je nalog Crkvi.

Kako je Sveti Otac papa Ivan Pavao II. htio i to izrazio u apostolskom pismu 'Tertio millennio adveniente' u pripravi za Veliki jubilej Crkve na prijelazu u treće tisućljeće, "godina 1998. posvećena je na poseban način Duhu Svetom i njegovoj posvetiteljskoj prisutnosti unutar Zajednice Kristovih učenika".¹

Ponovno otkriti Duha

Papa želi da se cijela Crkva obnovi u Duhu i ponovno otkrije prisutnost i djelovanje Duha koji u Crkvi djeluje na mnogostruke načine. "Duh, naime, ostvaruje u Crkvi svih vremena i svih mjesta jedinu Objavu" (TM 44), kojoj je Krist "posrednik i punina" (Dei Verbum 2). Isus Krist je svojoj zajednici darovao Duha koji je glavni djelatnik u životu Crkve i njezinih vjernika. Zato je "važno ponovno otkriti Duha kao Onoga koji izgrađuje Kraljevstvo Božje na putu povijesti i pripravlja njegovu punu objavu u Isusu Kristu, animirajući ljude u Duhu i dajući da iznikne u življenom iskustvu sjeme konačnog spasenja koje će doći na kraju vremena" (TM 45). Povijest spasenja opisana u Bibliji i Staroga i Novoga saveza (SZ, NZ), označena je životvornim djelovanjem Duha Božjega. U toj ekonomiji spasenja "u punini vremena" Isusovo utjelovljenje jest kruna životvornosti i djelotvornosti Duha Svetoga. Zato Crkva i želi to otajstvo našega spasenja dublje proniknuti osluškujući impulse Duha Svetoga. Ono što se zbilo u povijesti i zbiva se u Crkvi po Duhu Svetom, "treba ponovno probuditi u svom pamćenju" (TM 44).²

Tom cilju želi poslužiti i ovo razmišljanje. Želimo upravo na temelju Biblije, koja je djelo životvornog Duha, osvijetliti nekoliko značajnih zahvata Duha Božjega koji nas uvodi u puninu objave i njezinih istina o Bogu i čovjeku (usp. Iv. 16,13). Biblija je napisana po nadahnuću Duha svetoga (DV 11) i treba biti čitana i tumačena u istom Duhu u kojem je napisana (DV 12).

1 Ivan Pavao II, *Tertio millennio adveniente - Nadolaskom trećeg tisućljeća*, Apostolsko pismo o pripremi jubileja godine 2000, KS, Dokumenti 101, Zagreb 1994, br. 44 (dalje u tekstu skraćeno TM).

2 Ivan Pavao II, Enciklika 'Dominum et vivificantem' - *Gospodina i Životvorca*, KS, Dokumenti 87, Zagreb 1987, br. 51.

Tko je Duh Božji u Bibliji

Kada čitamo Bibliju, onda ustvari ulazimo u osobni dijalog sa samim Duhom Svetim. Biblija kao književno djelo Boga i čovjeka (usp. DV 11) jest dijalog čovjeka s Božjim Duhom. Ona je mnogo ljudskih glasova u dijalogu s Duhom Božjim koji je nadahnuo riječi pisca. Zato je Biblija riječ Božja čovjeku. Ona odiše Duhom Božjim a nadahnjuje i potiče čovjekov duh. Biblija je čovjekovo svjedočanstvo o iskustvu Božjega duha. To je knjiga o misteriju Duha Božjega. Ona je pravi traktat o pneumatologiji. Imajući u vidu da je u ovoj godini 1998., posvećenoj razmišljanju o Duhu Svetom, mnogo toga napisano, s Propovjednikom moram se zapitati: "Ima li išta o čemu bi se moglo reći: 'Gle, ovo je novo!'" (Prop 1,10). Ipak znajući da je Duh Sveti životvorac i 'glavni djelatnik evangelizacije' u Crkvi (TM 45), želim istaknuti neke važne momente o Duhu Svetom na temelju samih biblijskih tekstova. U Bibliji je kazano sve o Duhu. I kad prebiremo djelovanje Duha Božjega na prorocima, Mesiji i Isusovim učenicima, "više treba slušati Duh Gospodnji što govori nego govoriti o Duhu".³ Treba jednostavno rečeno, uroniti duhom u Bibliju da staro/novo iskustvo Duha Božjega iznova doživimo. Crkva je na pragu trećeg milenija. Prema Papinim poticajima ona se osjeća obvezana Kristovim nalogom evanđelje navješćivati do na kraj zemlje. Kao da iznova započinje svijetu otkrivati misterij prisutnog Boga koji spašava u Kristu. Zato ona osjeća potrebu navijestiti staro/novo evanđelje. Ništa ne odbacuje što je naviješteno nego u sili Duha osvježava. Ona svježinom Duha uvijek iznova naviješta objavljenju i zapisanu riječ objave. Duh je iznova čini živom, prisutnom u svijetu i plodnom za spasenje svima koji povjeruju Riječi. Crkva se čitajući Bibliju vraća svome centru. Taj centar je Krist a njegove riječi su "duh i život" (Iv 6,63). Krist je jedini i novi hermeneutički princip čitanja Biblije. Zato i kada čitamo Bibliju, čitamo je pomoću Duha Svetoga jer je on koji oživljuje slovo. Naime "slovo ubija a Duh oživljuje" (2 Kor 3,6). "Spiritus tangit" (Duh dira, pogađa, potiče) i izaziva djelovanje. On stvara. Prorok je čovjek Duha Božjega. Duh je začetnik njegova proroštva. On je u prorocima glasnik riječi Božje. Duh od čitatelja Biblije stvara vjernika,⁴ proroka novog vremena.

3 Giacomo Biffi, *Tre riflessioni sullo Spirito Santo*, Elle Di Ci, Leumann - Torino 1997, str. 7; usp. Carlo Maria Martini, *Tre racconti dello Spirito* (Lettera pastorale), Centro Ambrosiano, Milano 1997, str. 11.

4 Usp. Giorgio Zavini, SDB, *La lettura della Bibbia nello Spirito* (DV 12). u: *Lo Spirito del Signore*, Parola, Spirito e Vita, 4 (skraćeno PSV), EDB, Bologna 1979, str. 265-278. - Drugi Vatikanski sabor zbog toga preporučuje svim vjernicima čitanje Biblije a napose klericima, redovničkim zajednicama i katehistima (usp. DV 25).

Životvorni Božji duh

Ako preskočimo stari katekizamski odgovor za djecu: 'Duh Sveti je treća božanska osoba s Ocem i Sinom pravi Bog'⁵ i vratimo se izvornim tekstovima Biblije, uvjerit ćemo se brzo da nije lako odgovoriti na ovo teološko pitanje tko je Duh Božji?

Izvorna hebrejska riječ *ruah* kod nas se prevodi riječju 'duh'. Ona se u Starom zavjetu nalazi 378 puta a u 277 slučajeva u Septuaginti prevedena je s *πνευμα*, latinski *anima*. Osnovno hebrejsko značenje riječi *ruah* jest *vjetar, zraak, dah*.⁶ To je nešto stvarno, snažno, osjetljivo. Kada se uzima u značenju *vjetra*, onda se podrazumijeva snažni vjetar, olujni vjetar koji pokreće, nosi, doživljava se kao snaga. Na početku stvaranja *Ruah 'elohim* je lebdio nad vodama kao Božja sila koja je sve držala pod Božjim nadzorom. Udahnut u ljudsko tijelo *ruah* je nositelj života, on je *životvorni princip*. U tijelu *ruah* nije samostalan. On pripada Bogu. Čovjeku je on darovani Duh. On je u tijelu životni duh. Zato i prijevod na grčkom *pneuma*, latinski *anima*, hrvatski - u odnosu na čovjeka - *duša*. Duh Božji je životvorac čovjeka. Tek po *ruahu* čovjek postaje živa duša - *nefeš* - ili živo duhovno biće (grč. *ψυχη*). Tu je *ruah* skoro sinonim za *nefeš*.⁷ *Ruah* je Božja sila, *δύναμις*, u čovjeku. Pripada samo Bogu. I budući da je od Boga i pripada Bogu, čovjeka čini uzvišenom slikom Božjom. Darovan čovjeku čovjek je slava Božja "jer Duh Slave, Duh Božji u vama počiva" (1 Pt 4,14). U antičkim grčkim tekstovima, Ksenokrat Kalcedonski (339-314. pr. Kr.) je učio da 'ψυχη' smrću umire a duša i tijelo, 'νοvs' i 'σώμα', ne umiru.⁸ Slično otkrivamo i u hebrejskom mentalitetu o odnosu *basara* (tijela) i *nefeša* (duše). Oba pojma označavaju osobu u kojoj jest Duh Božji kao životni princip. Živa bića umiru kada im Bog oduzima svoj duh ili dah. "Ako dah im oduzmeš, ugibaju i opet se u prah vraćaju, pošalješ li dah svoj, opet nastaju i tako obnavljaš lice zemlje" (Ps 104,29-30; usp. Job 34,14). Stoga možemo reći: u Bibliji *ruah* uvijek označava snagu, energiju, moć, dah koji oživljuje, koji u tijelu djeluje i pokreće čovjekovo djelovanje. Najčešće se povezuje sa životom ('*hay*'). Zato je bitna značajka govora o duhu mnogostruko čovjekovo iskustvo Božjega duha.⁹ "Duh kao

5 Usp. Heffler-Kornfeind, *Srednji kršćanski nauk za katoličku mladež*, priredio Eugen Kornfeind, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1947, str. 10, 75; usp. Ivan Pavić, *Radosna Vijest*, Nadbiskupski Ordinarijat, Rijeka 1972, str. 17, 62, 116.

6 *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb 1994, br. 691.

7 G. Gerleman, *Geist und Geistgaben im AT*, u: *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 2, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1958, st. 1270; usp. S. V. McCasland, *Spirit*, u: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 4, Abingdon Press, Nashville - New York, 1962, str. 432-434.

8 G. Gerleman, *nav. dj.*, st. 1628.

počelo djelatnosti je moralno neutralan i očituje se u velikom broju različitih pothvata koji mogu biti dobri i zli".¹⁰ U etičkom kvalificiranju zli duh je negativan vid duha, a u pozitivnom značenju je dobri duh.¹¹ U konkretnom čovjekovu djelovanju prepoznaje se po učincima.¹² U tom smislu čovjek je konkretno mjesto životvornosti i djelotvornosti Božjega duha. Ponekad se duh (*ruah*) identificira s dušom (*πνευμα*). O samom raspoloženju i čovjekovoj otvorenosti duhu, tj. prihvaćanju Božjega plana, ovisi hoće li se pokazati pozitivni učinci snage Božjega duha ili će, tako da kažem, duh biti zlorabljen protiv Božje volje. Kada čovjek zlorabi snagu Božjega duha, u Bibliji se govori o 'zlom Duhu'. Biblijski pisci preskaču drugotne uzroke i sve pripisuju Bogu. Zato se govori o zlom "Elohimovu duhu". Ali i 'zli duh' je subordinirana sila, pod Božjim nadzorom, koja još djeluje u svijetu. Izaija govori o Božjem duhu koji je izazvao pospalost ili obamrlost naroda. Naime, Jeruzalem nije upoznao dan pohoda Jahvina pa ih je duh zaspao (Iz 28,10). "Ovaj me narod samo usnama časti a srce mu je daleko od mene" (Iz 28,13). Govori o Jahvinu Duhu u Bibliji redovno podrazumijevaju duh koji oduhovljuje, oživljuje, djeluje i pokreće čovjekovo djelovanje na ostvarenje Božjega plana (usp. Ez 37, 5-9; Post 6,17; 7,15.22).¹³ To je Duh Boga Izraelova koji svoje moći dariva u korist Božjega izabranog naroda. Zato je on darovan vodama, prorocima i kraljevima u Izraelu. Max Weber takvo djelovanje duha naziva "karizmatičkim vođom" koji u nevoljama spašava Izraela. Na kralju je duh trajni karizmatični dar koji je obredno znakovito označen mazanjem (1 Sam 10,3.10).¹⁴ Duh Božji - '*ruah 'elohîm*' - spominje se 16 puta a Duh Jahvin - '*ruah jahwe*' - 24 puta. Rijetko se u Bibliji SZ upotrebljava pojam 'Duh sveti', '*ruah qodeš*', '*pneuma hagion*'.¹⁵ U knjizi Izaije proroka dva puta se Duh naziva sveti: Iz 63,10-11; i u Ps 51,13. Pojam '*qodeš*' - '*sveti*' je iz poslijesužanjskog razdoblja kada se inzistira na moralnoj svetosti naroda jer Bog je izvor svetosti. Torah kao izljev Jahvina duha jest izvor konkretne svetosti. Isto tako shvaćanje da se Bog nastanio u svetom hramu svojem i tu posvećuje svoj narod odraz je svijesti da se Bog nevidljivi, Bog Duh, u svetom mjestu doživljava

9 Usp. Helen Schüngel-Straumann, *Rûah bewegt die Welt*, KBW GmbH, Stuttgarter Bibelstudien 151, Stuttgart 1992, str. 12.

10 John L. McKenzie, S. J., *Starozavjetna biblijska teologija*, u: R. E. Brown i dr., *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, preveo M. Zovkić, KS, Zagreb 1980, str. 161.

11 Usp. Helen Schüngel-Straumann, *nav. dj.*, str. 24.

12 Sveti Pavao u 1 Kor 12 govori o različitim darovima Duha i o razlikovanju duhova.

13 Usp. Yves Congar, *Der Heilige Geist*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1962, str. 20.

14 Usp. John L. McKenzie, *nav. dj.*, str. 160.

15 Usp. G. W. H. Lampe, *Holy Spirit*, u: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 2, Abingdon Press, Nashville - New York 1962, str. 626-639.

kao sveti Duh. U svećenčkoj je predaji prisutnost Božja u svetištu - "šekinah" - obvezivala na svetost. Protumačena je zapovijeđu: "Sveti budite! Jer sam svet ja, Jahve, Bog vaš!" (Lev. 19,1). Zato se i govor o Duhu ne dijeli od govora o Bogu kao Duhu. Duh je svet jer je Duh Jahvin. Jahvin Duh darovan je liderima, vođama Izraelova naroda, primaju ga proroci, izlijeva se na kralja, na slugu Jahvina, ali i na cijeli narod. Duh koji u osobama djeluje jest jednostavno Duh Božji, nazvan i Duh Jahvin a označava područje osobnog Božjeg djelovanja. I Isus slikom vjetra (*ruah*) dočarava Nikodemu transcendentalnu novost Onoga koji je osobno Dah Božji, Duh Božji (usp. Iv 3,5-8).¹⁶ Novozavjetni spisi Duha Svetoga dovedu u izravni odnos s Kristom. Božji Duh darovan učenicima uvodi u razumijevanje Isusa Krista. To je Duh istine koji nam "objavljuje" Krista ali on "ne govori sam od sebe" (Iv 16,13). Krist je svojim učenicima darovao svojega Duha koji ih uvodi u puninu istine: "Dahne u njih i kaže im: 'Primite Duha Svetoga'" (Iv 20,22). "A kada dođe on - Duh Istine - upućivat će vas u svu istinu; jer neće govoriti od sebe nego će govoriti što čuje, i očitovat će vam ono što dolazi. On će mene proslavljati, jer će od mojega uzimati i navješćivati vama" (Iv 16,13-14).

Iskustvo Duha u Riječi Božjoj

Mislim da bi govor o Duhu Božjem bio manjkav ako ovdje ne bismo spomenuli da je Sveto Pismo nadahnuto Duhom Svetim. "Sveto Pismo je Božji govor, jer je pod dahom Duha Svetog pismom ustaljen" (DV 9). Sveti pisci zapisali su u Bibliji sve ono i samo ono što je Bog htio radi nas i našega spasenja po nadahnuću Duha Svetoga i zato su i Bog i čovjek "veri auctores" Biblije kao književnog djela (DV 11).

Duh Božji se očituje i govori po Svetom Pismu koje je nadahnuo.¹⁷ U Talmudu, u traktatu 'Sotā' 35,b (Nevjerna žena) tumači se kako je kralj David kažnjen jer je 'Torah' smatrao pjesništvo. Ističe se da 'Torah' nadilazi ljudsko shvaćanje.¹⁸ Ona je od Boga. Njezino literalno tijelo ima književnu vrijednost ali je njezino duhovno značenje stvarnost Božja. "Blažene oči koje vide Duh Božji kroz veo slova".¹⁹ Sveto Pismo je Riječ živoga Boga koji govori. Riječ i Duh u Bibliji uzajamno su povezani. "Jahvinom su riječju nebesa sazdana i dahom usta njegovih sva vojska njihova" (Ps

¹⁶ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, nav. dj., br. 691.

¹⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, nav. dj., br. 688.

¹⁸ Abraham J. Heschel, *Il messaggio dei profeti*, Borla 1981, str. 197.

¹⁹ *Isto*, str. 198.

33,6). I David u svom zadnjem oproštaju kaže "Jahvin duh govori po meni, njegova je riječ na mom jeziku" (2 Sam 23,2). Isto čitamo i u Izaije: "A ovo je moj Savez s njima, govori Jahve. Duh moj koji je na tebi i riječi koje stavih u tvoja usta..." (Iz 59,21). Riječ i duh najčešće idu zajedno.²⁰ Riječ i duh su sinonimi Božje moći. "Riječ koja izlazi iz mojih usta ne vraća se bez ploda" (Iz 55,11). Često se poistovjećuju. Izražavaju Božju životvornost i djelotvornost. Bog nevidljivi jest Duh. I kod sv. Ivana imamo poučavanje Samaritanke i kaže se "Bog je duh" (4,24). Izrael je iskustveno doživio da je Bog po riječi i duhu stvorio svijet: "Duh Božji lebdio je nad vodama", tj. sam Bog je sve uzdržavao (Post 1,2). Ps 33,6 to još jasnije kaže: "Jahvinom su riječju nebesa sazdana i dahom usta njegovih sva vojska njihova." Duh je izraz snage i moći kojom Bog sve stvara i održava. Duh je Božji u slovu/riječi i nadahnjuje izvršenje onoga što je nadahnuto. On kroz Pisma uvodi u misterij Boga koji se objavljuje. "Zapažanje kako predanih stvari tako i riječi, uz prisutnost Duha Svetoga u Crkvi napreduje i raste. Naime, na temelju razmatranja i proučavanja raste vjernička zajednica u spoznaji Pisma (usp. Lk 2,19.51). Isto tako na temelju, u srcu doživljena, razumijevanja duhovnih stvari; i na temelju navješćivanja onih koji su s nasljedstvom biskupstva primili i pouzdan milosni dar istine" rastu u razumijevanju predaje (DV 8).²¹ Tako uz pomoć Duha od povijesnog događaja bivamo uvedeni u značenje događaja za naše spasenje. Od književnog smisla Duh uvodi u duhovni smisao. On nam otkriva što nam riječ znači u ovom momentu. Pomaže da shvatimo povijest spasenja.²² Duh posadašnju je poruku za onoga koji vjeruje. U Pismima odzvanja glas Duha Svetoga. Duh kroza zapisanu riječ naviješta događaj spasenja. Čitajući primjerice izvještaj o stvaranju, Duh nam otkriva prisutnost Boga u stvorenju, smisao stvaranja, uzvišenost stvora baš zbog prisutnosti Duha Božjega koji sve oživljava, održava.

Jahvin je duh i duh suda nad Izraelom. Zbog bezakonja Efraimova "vjetar Jahvin iz pustinje isušit će mu izvore, presahnuti studence, opljačkat će mu riznicu, blago odnijeti" (Hoš 13,15). Ali Jahvin duh suda stvorit će sebi (*bārā*) sveti narod: "Kada Gospod spere ljagu kćeri sionskih i obriše s Jaruzalema krv prolivenu dahom suda i dahom što spaljuje, sazdat će Jahve nad svom Gorom sionskom..." svoj sveti narod i Slava Gospodnja (*kābōd ado-*

20 Eduard Schweizer, *Was ist der Heilige Geist? Eine bibeltheologische Hinführung*, u: *Concilium* 10 (1979) 494-498.

21 Usp. *Lo Spirito che è Signore dà la vita*, Sussidio Pastorale-missionario per l'anno 1998, a cura della Commissione Pastorale-missionaria del Grande Giubileo dell'Anno Duemila), San Paolo 1997, str. 24 sl.

22 Usp. Tomaš Špidlik, *Conosci lo Spirito?*, Lipa Srl, Roma 1997, str. 22.

na) bit će mu "zaklon" (Iz 4,4-5). I koji ga u dan suda zazovu, bit će spašeni (Jl 3). Zlo će biti uništeno a sam Bog će u srca ljudi staviti svoj duh, izliti ga na svoj narod da hode po njegovim zakonima (Ez 36,25-27; 39,28 sl.).

Vođe naroda i karizmatički darovi

U teškim momentima Božjega naroda Duh je Božji podizao vođe Izraelovih plemena i obdarivao ih različitim darovima na korist naroda. I sv. Pavao, govoreći o različitim darovima Duha, istaknuo je da su svi dari Duha "na korist" zajednice (1 Kor 12,7). Među prvim darovima sv. Pavao nabroja "riječ mudrosti i riječ spoznanja" a zatim vjera, dari liječenja, čudotvorstva i proroštva itd. (1 Kor 12,8-11). Nema sumnje da je sv. Pavao kao učeni židovski sljedbenik tradicija ovdje na tragu stoljetnih djelovanja duha Božjega u povijesti Božjega naroda.

Propovjedniku je 'Duh sabrao golemu mudrost i znanje' (Prop 1,16). Duh ga uvodi u spoznanje svijeta, smisla života i značenje događaja. Mudraca Božji duh uvodi u shvaćanje proroštava, povijesti spasenja ili Jahvinih zahvata koji ljudsku povijest pretvara u povijest spasenja. U toj povijesti Bog je od početka sebi podizao proroka koji je prenosio Božju poruku ljudskim razumljivim jezikom slušateljima svoga vremena. U tom smislu prorok je čovjek koji umjesto Boga govori, 'nabi', tumači Božji govor ljudima. Zato je i Abraham ubrojen u proroke (Abimeleku, kralju Gerarskom, Jahve poručuje: Ne diraj njegovu ženu Saru, "prorok je on, molit će za tebe da ostaneš na životu", Post 20,7).

Proroku Bog stavlja svoje riječi u usta njegovu da narodu kaže sve što mu Jahve zapovijeda. Zato je Mojsije prorok *par excellence* (Pnz 18,15-18). Deuteronomist bilježi: "I ne pojavi se više prorok u Izraelu ravan Mojsiju" (Pnz. 34,10-12). Riječi proročke su riječi po Duhu Božjem rečene. Duh Božji djeluje u proroku kao Bog sam. Duh Božji je Božja aktivnost i ne razlikuje se od samoga Boga (usp. Iz 63,9-10: Jahve je odmetničkom narodu postao Spasiteljem. "Nije im slao poslanika ni anđela, nego ih je sam spasio. U svojoj ljubavi i samilosti sam ih je otkupio... ali se oni odmetnuše, ožalostiše sveti Duh njegov").²³ Budući da Duh Božji djeluje u svakom stvorenju, napose djeluje u ljudima, Jahvinim izabranicima. U njima se očituje kao izvanredna čudesna moć i prosvjetljenje

²³ Usp. P. Van Imschoot, *L'action de l'Esprit de Jahvé dans l'Ancien Testament*, u: *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, Paris, 23 (1934) 553-587. Isti, *L'Esprit de Jahvé, source de vie dans l'Ancien Testament*, u: *Revue biblique* 44 (1935) 481-501; usp. Lucien Cerfeaux, *Cristo nella teologia di San Paolo*, A. V. E., Teologia oggi 10, Roma 1969, str. 243.

dok ih zahvaća. Oni Duhom zahvaćeni spoznaju volju Božju. Duh im Božji priopćava Božji plan kojem se oni u potpunosti podvrgavaju. Zahvaćeni Božjim duhom kao ognjem koji čisti, oni se sami obraćaju i stavljaju Bogu na raspolaganje kao Božji sluge i glasnici. Snagom duha oni nadvladavaju osobne i društvene teškoće.

Proučavajući život sudaca u Izarelovim plemenima koje Bog podiže, možemo zapaziti: Duh Božji od nečovjeka stvara čovjeka. Od čovjeka individualista stvara velikog altruista. Od čovjeka koji misli samo na sebe stvara čovjeka koji ulaže svoj život za svoj narod. Od čovjeka bez ideala stvara čovjeka puna ideala. Od bijednika stvara uglednika. Od razbojnika stvara čovjeka pravедnika. Od apolitičara stvara patriota. Od grješnika stvara pravедnika. Od religioznog zanesenjaka stvara mističara. Od običnog vjernika stvara karizmatičara. Sve to čini Duh Božji koji ih iz zahvaća, potiče, preobražava. Različito se govori o Duhu Božjem u Novom zavjetu. Tu se Duh opisuje kao onaj koji silazi, dolazi, ispunja, ulazi, govori, viče, oživljava, svjedoči. On se pokazuje kao nadnaravna Božja moć i snaga koja je trajno prisutna u dubini čovjekove intimnosti i iz nje djeluje.²⁴

Duh Božji zahvaća suce

Na sucima u Starom zavjetu Duh Božji opisan je kao dar odozgor, od Boga.²⁵ To je duh koji zahvaća ljudske moći, um i duh. Iznutra djeluje i pokreće na djelovanje. On ih mijenja, obuzima, izaziva psihološki i duhovni stres, remeti njihove ljudske planove, poziva za svoje sluge, vođe naroda, čini ih svojim glasnicima. Oni slušaju riječ Božju, prihvaćaju je i služe joj. Oni spremno trpe šikaniranja i poniženja sigurni da će ih Duh Božji provesti kroz nevolje, ispuniti Božja obećanja i spasiti narod. Pa ipak je kod sudaca to privremeni dar. Dar za jedno vrijeme i potrebe naroda. Očituje se na različitim osobama u različitoj ulozi. Evo nekoliko primjera.

Zgoda o sucu Otnielu (3,7-11) ukazuje na grijeh Izraela. Izraelci su upali u grijeh idololatrije i zbog toga ih Bog pripušta tlaku Edomaca. I kada je tlaka postala neizdržljiva, zavapiše Gospodu. Jahve im podiže izbavitelja Otniela. "Duh Jahvin side na nj, i on posta sucem u Izraelu" (Suci 3,10). Povede boj i oslobodi zemlju. Duh je dakle darovan da stvori prostor slobode i mira za narod. Otniela je učinio vođom i ratnikom u službi oslobođenja. Dar

²⁴ Usp. Gianfranco Ravasi, *I due volti dello Spirito*, u: *Jesus 2* (1998) 70-72.

²⁵ Usp. Yves Congar, *nav. dj.*, str. 22; usp. Charles Conroy M. S. C., "Leadership" e profetia come doni carismatici, u: *PSV 4, Lo Spirito del Signore*, EDB, Bologna 1979, str. 27-41.

duha očitovao se u nadljudskoj snazi. Iz teksta jasno proizlazi: *ruah* je darovan Otnielu s konkretnom zadaćom i zato je privremenog karaktera. To isto proizlazi i u opisima Gideona, Jiftaha i Šaula kneza.

Opet zbog grijeha Izraela Jahve ih je pripustio pljački Miđanaca. I kad u mucu znoja lica svoga privređuju za preživljavanje a nisu sigurni da će blagovati zgotovljeni kruh jer pljačkaši svakog momenta mogu upasti u kuću i sve oplijeniti, vape Bogu "zašto nas sve ovo snađe" (Suci 6,13). Iako u smrtnom strahu, i otimao se zacrtanoj zadaći, Bog podiže Gideona iz Manašeova plemena. Obeća mu pomoć, dok je "vrhao pšenicu na tijesku, da bi je sačuvalao od Miđanaca" (r. 11). Pisac zapisa: "Duh Jahvin obuze Gideona i on zasvira u rog." Izraz "obuze" (*lābšāh*) označava Božje djelovanje koje nosi, uzdiže, goni, potiče na djelovanje i oslobađa straha. "Zasvira u rog" znači, povede oslobodilački rat. Duh je Jahvin Gideonu dan kao osloboditeljski duh od straha sa specifičnom svrhom vojnog pothvata.

Slično se opisuju i pothvati suca Jiftaha (Suci 11) i Šaula (1 Sam 11). Iako nisu na moralnoj visini, Bog ih izabire za ostvarenje svoga plana. Jiftah Gileadanin, sin bludnice, od polubraće otjeran iz kuće, okupio neke beskućnike i dali se u pljačku. Pročuo se kao hrabar napadač i pljačkaš trgovačkih stranačkih karavana. Nastade rat s Amoncima. Izraelci mole Jiftahovu pomoć. On ih ucjenjuje za nasljedstvo i prihvaća. Prvo pregovara s Amoncima na obali Jordana. Jiftah im predbacuje što nepravedno ratuju protiv Izraela. Zavjetova se prinijeti žrtvu Jahvi ako pobijedi. Zazva Jahvu neka u boju presudi. Jahve ga usliši zbog molitve. "Duh Jahvin side na Jiftaha" (11,29) te pobijedi Amonce u dvadeset gradova.

I Šaul spašava svoj narod snagom Božjom. Dok je još bio pastir i čuo plač naroda zbog prijetnje Amonca Nahaša da će sviima "iskopati desno oko i tako učiniti veliku sramotu Izraelu", "Duh Jahvin side na njega, i silan bijes uskipje u njemu" (1 Sam 11,2.6). Organizira rat i pobijedi. To će potaknuti narod da od Samuela zatražiše da ga pomaže za kralja nad Izraelom.

U slučaju Jiftaha i Šaula kaže se da je Duh Jahvin *sišao* nad izbranika i probudio u njemu osjećaj za narod. Razbudio sućud prema progonjenima, potlačenima, izrabljivanima. Duh je pomogao da pribere sve ljudske snage i rasvijetlio um da pametno organizira oslobodilački vojni pohod.

U slučaju Samsona (Suci 13-16) zabilježeno je: "Duh Jahvin zahvati Samsona i on goloruk raskida lava" (Suci 14,6). U 14,19 opet se kaže: "Duh Jahvin dode na njega" te on u Aškelonu pobi trideset ljudi. U 15,14 ponavlja: "Duh Jahvin zahvati ga" i raskida užeta kojima je bio svezan. Izrazi "zahvati ga", "dode na njega"

označavaju konkretnu časovitu snagu koja dolazi od duha. On snagom duha čini herojske pothvate. Nije ga duh učinio liderom i vođom naroda. On herojskim pothvatima otklanja konkretne i trenutačne opasnosti.

Međutim, dok je Samson još kao dijete rastao zabilježeno je: "I Jahvin duh bijaše s njim u Danovu taboru." Ovdje, čini se, pisac povezuje Samsonov poziv uz djelo duha. Povezivanje duha s izborom za vođu u narodu posebno je vidljivo u izboru Šaula i Davida za kralja. Izbor je, dakle, djelo Duha.

Kada je Samuel pomazao Šaula za kneza nad Izraelom, prima tri znaka po kojima će biti prepoznato njegovo autentično izabranje. Prvi znak: nadena magarica; drugi, darovi kruha hodočasnika u Betelu, a treći susret s povorkom proroka iz Gibee koji padaju u proročki zanos. Uz ovaj treći znak povezuje se silazak Duha Jahvina na Šaula. "Tada će na te sići duh Jahvin, te ćeš pasti u proročki zanos s njima, i promijenit ćeš se u drugog čovjeka" (1 Sam 10,6). Događaj se povezuje s recima 10-13 u kojima se ističe da se doista Šaul ponašao kao ostali proroci u Gibei i da je prorokovao. Na povratku kući Šaul to potvrđuje svome stricu ali ništa ne spominje kraljevsko pomazanje. Očito je kako je primio dar duha Jahvina koji ga nije potaknuo na neke neposredne vojne pohode nego silazak Duha Božjega vezan je uz obred pomazanja kojim se označava čin ustoličenja za kralja Izraela: "Ovim te Jahve pomazao za kneza nad svojim narodom Izraelom" (1 Sam 10,1). Tu je darovani Duh svjedok izabranja.

Stvari su još jasnije kod pomazanja Davida za kralja: "Samuel uze rog s uljem i pomaza ga usred njegove braće. Duh Jahvin obuze Davida od onoga dana" (1 Sam 16, 13 sl.). U izrazu "Duh Jahvin obuze Davida od onoga dana" označena je trajna asistencija Duha Jahvina kralju. To potvrđuje tekst posljednjih Davidovih riječi: "Riječ Davida... pomazanika Boga Jakovljeva... Jahvin duh govori po meni, njegova je riječ na mom jeziku" (2 Sam 23,1-2). Riječi pomazanika Jahvina, očito je, imaju važnu ulogu u spasenju naroda. One nose eshatološki naboj proročkih govora. On je obdaren darovima duha Božjega da vlada u pravu i pravednosti (usp. Iz 11,1-5).

Duh Božji i proroštvo

U našem katoličkom Vjerovanju ispovijedamo istinu vjere: "Vjerujem u Duha Svetoga, Gospodina i Životvorca... koji je govorio po prorocima." Pa ipak čitajući Bibliju treba biti pažljiv. Biblija spominje djelovanje proroka od najstarijih dana ulaska Izraela-

ca u obećanu zemlju. Spomenuli smo proroke ekstatičare u Gibei kojima je pridružen i Šaul (1 Sam 10,5-7.10-13) i prorokovali su pod utjecajem Duha Božjega. Slično se pripovijeda i u 1 Sam 19,18-24 gdje zbor proroka na čelu sa Samuelom prorokuje u ekstatičkom zanosu. Štoviše "obuze Božji duh i Šaulove glasnike te i oni padoše u proročki zanos" (1 Sam 19,19). To se čak dogodi i njemu (1 Sam 19,23). Međutim, ni u jednom od ovih tekstova koji govore o ekstatičkom zanosu ne spominju se nikakve riječi koje bi bile proročka poruka. Znači da proroštvo i riječi proročke nisu uvijek automatski i Riječi Božje. U Izraelu je bilo i proročkih bratovština ili pokreta pa se riječ prorok (*nabi*) uvijek ne identificira s Jahvinim prorocima. Očito je to iz riječi proroka Amosa koga betelski svećenik Amasja odgoni smatrajući ga vjerojatno prorokom iz nekih bratovština. Međutim, on mu odgovara: "Nisam bio ni prorok (*nabi*) ni proročki sin - odgovori Amos Amasji - bio sam stočar i gajio sam divlje smokve, ali me Jahve uze od stada i Jahve mi reče: 'Idi, prorokuj mojemu narodu Izraelu'" (Am 7,14-15). Duh je Jahvin povezan s posebnim poslanjem proroka kada treba preneti Božju poruku i ukazati na Jahvinu volju. Prorok je, dakle, siguran da ga je zahvatio Božji duh koji ga goni da prenese Jahvinu poruku. Već kod pobune Koraha, Datana i Abirama (bune se smatrajući da je Mojsije pretjerao kada se uzdiže u zajednici, jer sva je zajednica posvećena) Mojsije kaže: "Po ovom ćete vidjeti da me Jahve poslao da vršim sva ova djela, i da ih ne činim sam od sebe" (Br 16,28; na Mojsijevu riječ zemlja je rastvorila ralje i progutala ih žive u Šeol). Duh je Jahvin aktivan pri svakom izboru i poslanju Božjega proroka. Ta sigurnost o iskustvu Jahvina poziva, popraćenog Jahvinom riječju "ne boj se, ja sam s tobom", upravo očituje Jahvina proroka.²⁶ On se odazvao na Jahvin poziv i cijelim svojim bićem želi očitovati Jahvinu volju. To on čini potaknut Duhom Božjim, iako u svakom svom nastupu ne mogu se njegove riječi identificirati kao nadanute Duhom Božjim. U opisima proročkih govora može se zapaziti da ponekad prorok govori a da ne izgovara riječi koje je potaknuo Duh Jahvin. Tako prorok Gad upućuje svoju riječ Davidu koji je postao vođa nezadovoljnika (protiv Šaula). Dok se sklonio u skrovište kaže mu: "Nemoj ostati u svome skrovištu nego idi i zađi u zemlju Judinu" (1 Sam 22,5; slično i u 2 Sam 24,11-19). Iako ove riječi Davidu bivaju upućene kao riječi Jahvine, ne može se utvrditi da ih je prorok izgovorio po nadahnuću duha Božjega. To su riječi proroka kao dobra savjetnika i prijatelja.

Isto je vidljivo i u opisu Natanova proroštva Davidu u 2 Sam 7. U prvom dijelu David priopćuje Natanu da želi sagraditi

²⁶ Usp. Abraham Heschel, *nav. dj.*, str. 272 sl.

Jahvi dom a Natan mu spontano odgovara: "Idi i čini sve što ti je na srcu, jer je Jahve s tobom" (2 Sam 7,3). To prorok govori iz općeg shvaćanja i uvjerenja da je kralj Jahvin pomazanik i stoga je Jahve s njim. Dok, u daljnjem tekstu, kaže se "ali još iste noći dođe Natanu ova Jahvina riječ: Idi i reci mome sluzi Davidu... zar ćeš mi ti sagraditi kuću da u njoj prebivam...", pa onda Davidu obećaje da će mu Jahve pribaviti veliko ime kao što je velikaško ime na zemlji..., i konačno slijedi poznato mesijansko proroštvo: "I kada se ispune tvoji dani i ti počineš kod svojih otaca, podići ću tvoga potomka nakon tebe, koji će se roditi od tvoga tijela, i utvrdit ću njegovo prijestolje zauvijek. Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin... Tvoja će kuća i tvoje kraljevstvo trajati do vijeka preda mnogom..." (usp. 2 Sam 7,9-16). Naglasak da "još iste noći dođe Natanu ova Jahvina riječ" (r. 4) jasno pokazuje da su prve riječi kazane kralju bile ljudske riječi razumljive iz okolnosti razgovora i događanja. Obećanje potomstva Davidu jest očito riječ po Duhu Jahvinu koju David prihvaća jer je vrlo dobro shvaća.

Da u prorocima djeluje Duh Božji, prepoznatljivo je i kod moapskog vidioca Bileama (Br 22-24) koga kralj Balak poziva da prokune Izraela (Br 22,6). "A Jahve stavi riječi svoje u usta Bileamu te mu zapovjedi: 'Vrati se Balaku i ovako govori'... Kako mogu proklinjati koga Bog ne proklinje?" (Br 23,5.8). A kad opazi Bileam da je Jahvi drago što on blagoslivlja Izraela, nije više tražio znamenja nego licem se okrenu prema Izraelovim plemenima. "Na nj side Duh Božji i on poče svoju pjesmu te reče: 'Proroštvo Bileama... ono što kaže Jahve to ću i ja reći'" (Br 24,3.13). "Iz potomstva junak mu izlazi, nad mnogim on vlada narodima... uzdiže se kraljevstvo njegovo" (Br 24,7). "Vidim ga, ali ne sada: motrim ga, al' ne iz blizine: od Jakova zvijezda izlazi, od Izraela žezlo se diže" (Br 24,17). U Bileamu koga je Jahve sam učinio svojim prorokom izričito se spominje djelovanje Duha Božjega.

Kod klasičnih predegzilskih proroka, kako ih mi nazivamo, rijetko se povezuje proroštvo s izravnim djelovanjem Duha Božjega. Kod proroka Amosa i Jeremije proročka služba se povezuje uz Riječ Jahvinu. Amosov poziv i poslanje povezuje se uz Jahvinu riječ: "Gospod Jahve govori, tko da ne prorokuje?" (Am 3,8). On govori riječi Jahvine jer "ništa ne čini Jahve Gospod a da osnove svoje ne otkrije slugama svojim prorocima" (Am 3,7). Jahvina riječ čini od Jeremije proroka. U svojim ispovijestima on bilježi što je Bog od njega nakanio učiniti: "Ovako govori Jahve.... bit ćeš usta moja... Učinit ću od tebe za ovaj narod zid od mjedi, neosvojiv" (Jer 15,19.20). A kad je Jeremiji dodijalo propovijedati "nasilje i užas - *maggor missabib*" jer je prozvan 'čovjekom svađe' (*'iš rīb*) pa se povukao u svoj rodni Anatot i dvije godine zašutio, osjetio je da

ga riječ Božja progona i goni na propovijedanje. Kapitulirao je pred snagom Božje riječi pa se tuži: "Ti me zavede, o Jahve, i dadoh se zavesti, nadjačao si me i svladao me" jer "tad mi u srcu bi kao rasplamtjeli oganj, zapretan u kostima mojim: uzalud se trudih da izdržim, ne mogoh više" (Jer 20,7.9). Riječ Jahvina opisana kao oganj koji žeže mora se protumačiti kao snaga Jahvina duha koji je darovan proroku i potiče ga na djelovanje.

I kod djelovanja proroka Hošee spominje se kako je djelovao kao nadahnuti prorok: "Nek znade Izrael! Lud je prorok, nadahnuti bunca!" (Hoš 9,7). Riječi su očito prorokovih protivnika ali se izražava uvjerenje da proroci djeluju po nadahnuću Božjeg duha.

Protiv proroka najamnika koji za mito navješćuju "mir", a ako im izostane, naviještaju sveti rat, prorok Miheja govori za sebe: "A ja sam pun snage i duha Jahvina, pun pravde i jakosti da objavim Jakovu opačinu njegovu i Izraelu njegov grijeh" (Mih 3,8). Bibličari ovo spominjanje Duha smatraju kasnijim dodatkom u vrijeme sužanjstva ili u postegzilskom vremenu, ali tekst je sačuvao predaju o djelovanju Duha Božjega u prorocima.

Mogli bismo stoga zaključiti da je djelovanje proroka prije sužanjstva snažno vezano uz riječ koju Jahve sam stavlja u usta proroka. Njihove riječi su bile riječi Jahvine, bilo poticaja, ohrabrenja ili naviještanja kazne. Proroci su nekada i svoj život stavljali na kocku propovijedajući što se vrlo često nije sviđalo ni narodu, ni kralju a ni svećenicima. Spominjanje djelotvornosti Duha Jahvina u riječi i propovijedanju proroka bilo je vrlo rijetko. Vjerojatno su sami proroci izbjegavali takvo povezivanje svojih riječi uz Duha Jahvina da se ograde od lažnih proroka koji su se redovito prizivali na Duha Božjega koji po njima iskazuje svoju volju. Pravi proroci su se pozivali više na izravno poslanje od Jahve i služenje Jahvi i ukazivali su na podudarnost svoga djelovanja s propisima Tore i religioznih predaja. Njihov život, riječi i djela svjedočili su da su Jahvini proroci.

U smislu da cijelim životom prorok Jahvin svjedoči riječi Jahvina duha, mogli bi se navesti primjeri proroka Ilije i Elizeja, pretklasičnih proroka. Ilija je najizraziti prorok Jahvine riječi. On ima apsolutnu sigurnost da govori riječi Jahvine. Duh Jahvin se spominje kao onaj koji Iliju premiješta, skriva ga od Ahabova progona. Obadija, dvorski upravitelj, veli u susretu s Ilijom: "Kad ja odem od tebe, Duh Jahvin odnijet će te ne znam kamo..." (1 Kr 18,12). A kod scene Ilijina uzlaska na nebo Elizej moli od Ilije: "Neka mi u dio padne obilje tvoga duha" (2 Kr 2,9). I na Elizeju proročki sinovi koji su ih pratili smatraju "Duh je Ilijin počnuo na Elizeju" (2 Kr 2,15). Očito je iz teksta, Ilija je bio prorok velikog

ugleda. Neustrašivo je branio čisti jahvizam. Smatralo se da ga Duh Božji može prenositi iz mjesta u mjesto i ovdje se u tom kontekstu povezuje s Ilijinim djelovanjem. Njegove se riječi ne povezuju s darom duha Jahvina. Njegova riječ jest riječ Jahvina. A Elizej želi duha Ilijina. Želi biti kao Ilija. Izražena je u tekstu predaja toga vremena o naslijeđu. Držalo se da je prorok posjedovao Duha Božjega i da ga može predati u naslijeđe. To je sačuvano i u Ponovljenom zakonu koji donosi odredbe o prvorodstvu i naslijeđu (usp. Pnz 21,17).²⁷

U isti sklop shvaćanja ide i tekst iz knjige Brojeva koja govori o Mojsiju kao izbavitelju i ravnatelju Božjega naroda u pustinji. Narod je prelaskom preko Crvenoga mora doživio dar slobode. Ali u pustinji dolazi u iskušenje o daru slobode. Manjak vode i kruha izazivaju mrmljanja u narodu. Stvara se oporba vođi. Nastaju svađe i prepirke. Narod traži od Mojsija posredništvo. Sva je odgovornost na Mojsiju komu je Jahve podario darove vladanja narodom. Ali dodijalo mu svagdanje presuđivanje. I on se žali Jahvi: "Zašto nisam steko milost u tvojim očima, kad si na me uprtio teret svega ovog naroda? Zar je od mene potekao sav ovaj narod?... Odakle meni meso da ga dam svemu ovom puku koji plače oko mene... Ja sâm ne mogu nositi sav ovaj narod. Preteško je to za me... Onda Jahve reče Mojsiju: 'Skupi mi sedamdeset muževa između starješina izraelskih... Dovedi ih u šator sastanka (*'ohel mō'ēd*)... Ja ću sići i... uzet ću nešto duha koji je na tebi i stavit ću ga na njih. Tako će s tobom nositi teret naroda, da ga ne nosiš sâm' (Br 11,11 sl.; 11,16-17). Iz teksta je jasno: Odgovornost za zajednicu uključuje dar Duha koji je na Mojsiju trajni dar i služi mu na korist upravljanja zajednicom, ali se nešto od toga može prenijeti i na suradnike. Sudjelovanje na odgovornosti uključuje participiranje i na daru duha vođe. "Mojsije izađe i kaza narodu Jahvine riječi. Onda skupi sedamdeset muževa između narodnih starješina... Jahve siđe u oblaku... Zatim uze od duha koji bijaše na njemu i stavi na onu sedamdestoricu starješina. Kad duh počinu na njima, počеше prorokovati, ali to više nikad ne učiniše." Međutim, Eldad i Medad, dok se to zbivalo uvukli se u šator pa Duh Jahvin počinu i na njima te i oni počеше prorokovati. Neki mladić dojavio Jošui koji je Mojsija posluživao od svoje mladosti, a on zavidan dvojici kolega, traži od Mojsija da ih ušutka. "Mojsije mu odgovori: 'Zar si zavidan zbog mene! Oh kad bi sav narod Jahvin postao prorok! Kad bi Jahve na njih izlio svoga duha!'" (usp. Br 11,24-29). Sasvim je jasno da je proročko poslanje vezano uz dar duha, pa i starješine počеше prorokovati. U njima je preneseni dio

²⁷ Usp. Charles Conroy M. S. C., *nav. dj.*, str. 35 sl.

duha Mojsijeva izazvao iznenađujući zanos i oduševljenje. Ali ovo stanje trajalo je za kratko. "To više nikad ne učiniše" jer starješine nisu postali proroci u strogom značenju Jahvinih proroka. Njihova služba je vezana uz Mojsijevu odgovornost i vodstvo naroda. Ali tekst jasno ukazuje da odgovornost za narod i služba na korist naroda traži otvorenost Duhu Jahvinu. Institucija i karizma nisu u suprotnosti nego se nadopunjuju.

Iznenađenje je u tekstu darivanje duha Eldadu i Medadu koji su isto tako bili upisani na listu iako ne kao starješine iz naroda. Svakako, sigurno je da ih je Mojsije upisao. To je učinio jer nisu stali na stranu Mojsijeve oporbe. Mojsije ih je rado imao bliže sebi i zato ih on sam određuje. Nije imao namjeru da ih uvrsti u vlast nad narodom. Pa ipak Duh Jahvin silazi i na njih jer su u suradnji s Jahvinim izabranikom Mojsijem. Darovi duha, proizlazi iz teksta, nisu vezani uza zakone i odredbe. Duh Jahvin je slobodni dar, što pokatkad izaziva neslaganja, zavist u religioznoj zajednici. Jošua traži "ušutkaj ih", što znači 'zaustavi djelovanje Duha Jahvina'. Mojsije zna da nad time nije gospodar. Mladoga Jošuu poučava da je zavist loša i na štetu napretka zajednice. Odgovorom "Oh kad bi sav narod Jahvin postao prorokom" Mojsije izražava želju da se djelovanje Duha Jahvina proširi na sve u zajednici. Povezujući pak "narod" i "proroštvo" u svom odgovoru ističe se karizmatička uloga proroka i njihova djelovanja u narodu. Totalna otvorenost proroka Duhu Jahvinu jest poziv svima u narodu da to i sami postanu. Prorok je izazov narodu. U Mojsijevu odgovoru izraženo je to kao želja a u govorima proroka Joela izraženo je to kao Božje obećanje: "Izlit ću Duha svoga na svako tijelo i proricit će vaši sinovi i kćeri..." (Jl 3,1). Darovi Duha su nužni za obnovu pojedinca i zajednice. Obnova je djelo duha Božjega. Kod Joela ovo izlivanje Duha označava eshatološko mesijansko vrijeme. Ovu sliku preuzet će i sv. Luka opisujući događaj Duhova u Djelima apostolskim (2,14-36).

Ovaj dio mogli bismo zaključiti ovako: vođe naroda i vlast moraju djelovati u sukladnosti s Duhom Božjim. Narod Božji trebaju voditi u Duhu Jahvine riječi. Po darovima Duha oni su u službi naroda, a narod koji kao prorok treba da prima riječ Jahvinu mora se okrećati svome centru (vodi obdarenu Duhom). Vođe naroda i njihova vlast ne smiju priječiti djelovanje Duha u pojedincima. Karizma i vlast ne smiju gušiti jedna drugu. Karizma proroštva jest na izgradnju jedinstva. Vlast i proročke karizme, obje djelo Duha Jahvina, moraju biti u stalnom slušanju riječi Jahvine.²⁸ Ona im je zadnji kriterij ispravnih odnosa na korist naroda kojemu služe.

²⁸ Usp. *Isto*, str. 40.

Duh Božji i Mesija

Mesijansko vrijeme označeno je u Bibliji *par excellence* kao vrijeme duha Božjega. Izlivanje darova duha Jahvina na Mesiju jest najizrazitiji znak da je duh Božji, u njegovom izabranju i pomazanju, na djelu. Mesija je kao Božji izabranik u narodu vidljivo očitovanje Jahvine volje. Zato je trajno obdaren darovima Duha na najizvrsniji način kako bi mogao privesti cilju mnogobrojna djela Jahvinih zahvata u povijesti Božjega naroda. On mora biti svjestan toga, jer pod njegovim vodstvom i cijela zajednica Božjega naroda participira na darovima istoga Duha. Ona se obnavlja djelotvornošću istoga Duha darovanog Mesiji. Ne računati s darovima Jahvina duha znači katastrofu za narod i vlastito odbačenje.

Odnosi Jahvina duha i Mesije najbolje su opisani u trodijelnoj knjizi Izaije proroka.²⁹ Tekstovi polaze od povijesnog konteksta i bilježe temeljne značajke mesijanske uloge koja se odvija u mnogostrukom izravnom djelovanju duha Božjega.

U Izajinoj knjizi o Emanuelu (Iz 6-12), u prvoj pjesmi o sluzi Jahvinu proroka Deuteroizaije (Iz 42,1-7), a zatim i u Tritozajiji Jahvin pomazanik (Iz 61,1-3c), idealni potomak Davidov, snagom duha Božjega uspostavlja kraljevstvo mira i pravедnosti.

Duh Božji na Emanuelu

Političko i religiozno stanje iz vremena prvog Izaije (740-701. pr. Kr.),³⁰ u vremnu sirska-efraimskog rata (734-732. pr. Kr.) utjecalo je na opisivanje ličnosti očekivanog Davidova potomka. Izaija kralju Ahazu (736-716. pr. Kr.) naviješta potomka kao "znak - 'ot" koga će roditi djevica i nadjenut će mu ime Emanuel" (Iz 7,14). Na tog Emanuela u punini izljevaju se darovi Duha Jahvina: duh mudrosti (*hokmāh*) i umnosti (*bînāh*), duh savjeta (*'ēsāh*) i jakosti (*g'burāh*), duh znanja (*da'at*) i straha Gospodnjeg (*yir'at*). U trećem retku ponavlja se ovaj pojam *yir'at* (što je vjerojatno kasnija glosa) a grčki prevodilac ovdje preveo s *εὐσεβεια* što sv. Jeronim prevodi u latinskom s *pietas*, hrvatski *pobožnost*. (Iz. 11,2-3). Očito je da su prevodioci LXX uskladili tekst s predajom o sedam darova Duha svetoga što je preuzela i kršćanska tradicija. Sedam je broj punine, svetosti i savršenosti. Znači u punini pot-

29 R. Koch, *Der Gottesgeist und der Messias*, u: *Biblica* 27 (1946) 241-268, 376-403; Isti, *Geist und Messia. Beitrag zur biblischen Theologie des Alten Testaments*, Herder, Wien 1950; Isti, *La théologie de l'Esprit de Yahvé dans le livre d'Isaïe*, u: *Sacra pagina*, I, Paris-Gembloux 1959, str. 419-433.

30 Usp. Iz 6,1: 1,1; 38,4. Izaija je još uz kralja Ezekiju (716-687) u vrijeme Sanheribove (704-681) opsade Jeruzalema 701. god. pr. Kr., usp. Iz 36-37.

mak Davidov je obdaren darovima Jahvina duha. Izaija nasuprot bezvjerju kralja Ahaza i uvlačenja idololatrije u zemlju izražava u Emmanuelu vjeru da će sam Bog sebi podići pomazanika, (hebr. *māšiah*, aram. *mēsihā*, grč. *Meσcias*, *Xpistos*, Vg. *Unctus*, hrv. *pomazanik*) koji će u Duhu Božjem vladati nad Izraelom. Mesija će djelujući u Duhu omogućiti nastup Božjega kraljevstva.

U kontekstu vremena Izaija bezvjernom kralju Ahazu suprotstavlja idealnog vjernoga kralja kojega će Jahve obdariti darovima Duha dostojnim njegova izabranja. Izaija tako u narodu vraća vjeru u Jahvina obećanja. Jahve će dati kralja koji će iskorijeniti korupciju na kraljevu dvoru: "Knezovi se tvoji odmentnuli, s tatima se pobratili. Svi za mitom hlepe. Siroti pravdu uskraćuju, udovička parnica ne stiže k njima" (Iz 1,23).³¹ Na Jahvu, Boga Izraelova, skoro se nitko ne osvrće. Idololarijski kult se proširio po svoj zemlji: "V" poznaje svoga vlasnika, a magarac jasje gospdareve - Izrael ne poznaje, narod moj ne razumije" (Iz 1,3). "Jahvu ostaviše, prezreše sveca Izraelova, njemu su okrenuli leđa" (Iz 1,4b). "Da nam Jahve nad Vojskama ne ostavi Ostatak, bili bismo ko Sodom, Gomori slični" (Iz 1,9). Izrabljivanje i nasilje nad sirotinjom postalo je normalni način života i nitko ih ne štiti.³² Formalizam religioznih obreda izazivao je gađenje: "svetkovine vaše iz sve duše mrzim... Kad na molitvu ruke širite, ja od vas oči odvrćam... Ruke su vam u krvi ogrezle" (Iz 1,11-15). Svećenici i proroci "posrću od vina, teturaju od žestoka pića" (Iz 28,7), a žene uzohljene "ispružena vrata hode..., koracima sitnim koracaju, grivnama na nozi zveckaju" (Iz 3,16) i mlade na grijeh bluda zavode. Oni "za djelo Jahvino ne mare" (Iz 5,12). Prema proroku za takvo stanje odgovornost snosi kralj. Unatoč prorokovih upozorenja da to vodi u nacionalnu i religioznu katastrofu, kralj se nije uzbudio. Vjernom Ostatku Izaija navješćuje Emanuela, idealnog kralja, pomazanika Jahvina koji će vladati u Duhu Jahvinu i osigurati spasenje naroda: "Ostatak Izraelov i preživjeli iz kuće Jakovljeve neće se više oslanjati na onoga koji ih bije, već će se iskreno oslanjati na Jahvu, Sveca Izraelova" (Iz 10,20).

Iako u egzegezi možemo raspravljati o broju darova spomenutih u tekstu, što ovdje izostavljamo, ipak valja reći da je ovo samo umjetni, pragmatički izričaj svetoga pisca koji u broj sedam sažima najvažnije darove potrebne za vođu i vladara nad narodom. On nikako nema namjeru brojem sedam ograničiti mnogovrsne različite darove koji se ovdje ne spominju. Ovdje su nab-

31 Suvremenik Izaijin je i prorok Miheja koji nemilosrdno žigoše u svojim govorima takvo stanje navješćujući Jahvinu odmazdu (Mih 2-3). "Poradi vas i vaše krivnje Sion će biti polje preorano, Jeruzalem ruševina a Goru doma prekrit će šuma" (Mih 3,12).

32 Iz 1,17-23; 3,14-15; 5,7-8.23; usp. Mih 2,1-2.8-9; 3,2-3.9-10; 6,10-12; 7,2-6.

rojeni darovi koji moraju resiti Mesiju, izabranika i opunomoćenika Jahvina u narodu (usp. Ps 2,6: "Ja kralja svog postavih nad Si-
onom, svojom svetom gorom").

Novi kralj, potomak Davidov, prema Natanovu proroštvu (2 Sam 7) izvršavat će božansku vlast.³³ Zbog toga je obdaren izvanrednim darovima Jahvina duha. Darovi Duha označavaju osobnu božansku moć, koja će u kralju uspješno ali i otajstveno djelovati, slično kao snaga vjetra koja pokreće ili kao što dah čovjekov čini čovjeka živim bićem. Takva snaga duha (ruaha) očitovala se i u stvaranju (Post 1,2) i u oblikovanju čovjeka (Iz 42,5 - "Ovako govori Jahve, Bog koji stvori i razastrije nebesa..., koji daje dah narodima na njoj, i dah bićima što njome hode"; Job 33,4 - "Tâ i mene je duh Božji stvorio, dah Svesilnoga oživio mene"). Snaga Duha očituje se ponajviše u službi izabranika Jahvinih, u vodama naroda - sucima, prorocima, počevši od Mojsija. A na poseban način očituje se na Jahvinu izabraniku, kralju - mesiji - koji će djelovati na način da se uspostavi vladavina Božja na zemlji. Izraz "na njemu će Duh Jahvin počivat" u Izajjinu obliku označava po prvi put sasvim jasno da se na Mesiju Duh ne samo spušta nego mu se dariva kao trajni dar koji ga čini "novim čovjekom" (1 Sam 10,6). Jahve je svome izabraniku nešto od svojih moći darovao. To je vidljivo označavao obred pomazanja popraćen kod ustoličenja riječima preuzetim iz starih orijentalnih intronizacija kraljeva: "Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin" (2 Sam 7,14). Kralj, obdaren duhom Jahvinim, postao je posinjenik Božji. Dakako "secundum sensum pleniorem" to se u punini ispunilo u osobi Isusa Krista koga Duh iskazuje kod Isusova krštenja (Lk 3,22 - "Side na nj Duh Sveti... a glas se s neba zaori: 'Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!'; Mt 3,17 - "Ovo je Sin moj, Ljubljeni! U njemu mi sva milina!"). U evanđeljima 'Sin' je pisano velikim slovom, što označava stvarno Božje sinovstvo, dok je kraljevo u SZ samo po Božjoj naklonosti sinovstvo. Njemu zbog važnosti službe u narodu - Mesiji - od duha svojega, Bog priočava nešto u trajni posjed.³⁴ Važno je naglasiti da se izraz Duh - "rûah" - u Iz 11,2 ponavlja četiri puta,³⁵ što znači puninu dara i komuniciranja Jahve sa svojim pomazanikom. Prema orijentalnom shvaćanju prije stvaranja i nad zemljom su puhala četiri vjetra na četiri strane svijeta. Sada se četiri tajanstvene sile više ne raspršuju u četiri strane nego se sabiru s četiri strane na 'mladicu iz Jišajeva panja' (Iz 11,1), tj. na Emanuela. Na njemu se sažima punina Božjega du-

³³ Usp. 1 Sam 10,6.10; 11,6.

³⁴ G. Fohrer, *Das Buch Jesaja*, II, Züricher Bibelkommentare, Zürich-Stuttgart 1966, str. 167.

³⁵ U semitskim jezicima brojevi imaju tajanstveno značenje. Oni su uz brojčano značenje i simboli tajanstvnog djelovanja. Broj četiri označava totalnost, puninu.

ha.³⁶ Duh ovdje nije definiran. On se opisuje i definira prema svojim učincima. Duh mudrosti i umnosti odnose se na intelekt. On će s lakoćem pronicati bit stvari. Ljude će rasuđivati prema njihovom odnosu prema Bogu. Znat će razlučivati istinu od laži. A to je sva mudrost (tu je zakazao prvi čovjek Adam u odnosu na drvo spoznaje dobra i zla!). Duh savjeta i jakosti odnose se ponajviše na sudski auktoritet i ulogu vođe koju kralj izvršava u narodu. Znat će u razboritosti zauzimati i u teškim slučajevima odlučne i pravedne stavove. Duh znanja upravljat će ga da u svakodnevnici života prepoznaje što je volja Božja. Znat će upućivati i voditi putovima Božjim. Vladat će u pravu i pravednosti (Iz 9,6). On će promicati Božja prava nad narodom koja će biti i ljudska prava. On će učvršćivati saveznički odnos s Jahvom, Bogom Izraela. Strah Božji bit će u kralju etička baza za praktično življenje odredaba Jahvinih prije svega danih u dekalogu. Strah Božji je zato princip i kruna prave mudrosti (usp. Izr 1,7 - "Strah Gospodnji početak je spoznaje..."; Sir 1,16 - "Strah je Gospodnji punina mudrosti", a "Želiš li mudrost vrši zapovijedi..." - Sir 1,26). Ovaj dar straha Gospodnjega u LXX-ti protumačen je i kao "pobožnost" (Iz 11,3). Tako je to protumačio i Sir 1,27: "strah je Gospodnji mudrost i pouka, i Gospodu je draga vjernost i krotkost". Strah je Gospodnji biti krotak, ne dvoličan, ne uznositi se, uzdizati Bogu svoje molitve (usp. Sir 1,27 sl.). To je u kršćanskom smislu biti pobožan.³⁷ "Mesija će pravdom opasati bedra a vjernošću bokove" (Iz 11,5). Vjerman Jahvi uspostaviti će trajni mir. "Opus iustitiae pax" - "Mir će biti djelo pravde, a plod pravednosti - trajan pokoj i uzdanje" (Iz 32,17). Zemlja i njezini stanovnici bit će obnovljeni snagom Duha. Ta se obnova u Izaiji opisuje kao kozmička obnova mira slikom prvotnog edena, raja zemaljskog (Iz 11,6 sl.; usp. Post 2). Vjerni Ostatak kuće Jakovljeve vratit će se Bogu jakome (Iz 10,21) na goru Sion, u Jeruzalem (usp. Iz 11,9) i iskreno će se oslanjat na Jahvu, Sveca Izraelova (Iz 10,20). Centar obnove jest Sion odakle se plodovi Duha šire na sve krajeve zemlje. Svi će narodi participirati plodove duha Božjega. Deuteroizaija će protumačiti to ovako: Gora Doma Jahvina bit će postavljena vrh svih gora... K njoj će se stjecati svi narodi... Mir će zavladati među narodima. Iz Siona Zakon će doći, iz Jeruzalema riječ Jahvina... Zahvaćeni Jahvini Duhom mira oni će mačeve prekovati u plugove a koplja u srpove i neće se više učiti ratovanju (Iz 2).³⁸

³⁶ Usp. Stefano Virgulin, *Il Messia e lo Spirito del Signore*, u: PSV, 4, *Lo Spirito del Signore*, EDB, Bologna 1979, str. 45.

³⁷ Usp. Isto, str. 44-49.

³⁸ Drugo poglavlje Izaijine knjige plod je razmišljanja Izaijinih učenika koje je konačni redaktor prikupio i uvrstio u Izaijinu knjigu. Usp. P. Zerafa O. P., *I libri profetici del Vecchio testamento*, Angelicum, Roma 1975/74, str. 194.

Novo srce i nov duh

Obnova i spasenje čovjeka, kod proroka Ezekielia (Ez 36,26-38) jest u činjenici što sam Bog svakom čovjeku udahnuje svoj duh. Tragediju naroda i grješnog čovjeka razrješuje sam Bog uljevajući u svakog pojedinca svoj duh koji će biti temelj obnove razvrgnutog saveza. "Dat ću vam novo srce, nov duh udahnut ću u vas! Izvadit ću iz tijela vašega srce kameno i dat ću vam srce od mesa. Duh svoj udahnut ću u vas da hodite po mojim zakonima i da čuvate i vršite moje naredbe" (Ez 36,26-27).

Ezekiel je ovdje vrlo originalan. Imajući u vidu tragediju naroda koji se našao u babilonskom sužanjstvu zajedno s njime. Kada je u potlačenom i zasužnjenom narodu, u tuđoj zemlji izgubljena skoro svaka nada u povratak u svoj dom, u zavičaj, u voljeni Jeruzalem, kada je tuga zamračila i vjeru, kada su se sumnje navukle u srce da je Marduk veći bog od Jahve koji se zakleo ocima njihovima i savez na Sinaju zasvjedočio Torom, podigao je Bog svoga svećenika Ezekielia i učinio ga prorokom narodu. "I uđe u me duh, kako mi progovori, te me podiže na noge... i reče mi: 'Sine čovječji šaljem te k sinovima Izraelovim...'" (Ez 2,2-3). Obuzet duhom tumači im strategiju Božju. Ne govori dvoznačnim riječima. Ništa ne uvija u diplomatske rukavice. Objašnjava da je njihova povijest pred Bogom uprljana mnogim grijesima i da ih zbog toga stiže sve to zlo. U tom smislu samo djelomično je točna poslovice koju ponavljaju: "Oci jedoše kiselo grožđe, sinovima trnu zubi!" (Ez 18,2). Prorok protiv takvoga razmišljanja diže svoj glas: "'Zašto da sin ne snosi očev grijeh?' Zato što sin vrši zakon i pravdu, čuva i vrši sve moje naredbe, živjet će. Onaj koji zgriješi, taj će i umrijeti. Sin neće snositi grijeha očeva, ni otac grijeha sinovljega" (Ez 18,19-20). Pred Bogom svatko snosi vlastitu odgovornost za svoje postupke. Da se izbjegne totalna nesreća nužno je obraćenje. "Obratite se... i povratite od svih svojih nedjela, i grijeh vam vaš neće biti na propast!" To je poruka Jahvina gdje god bili. "Ako ih i rasprših po zemljama, ja ću im sam uskoro biti Svestište u zemljama u kojima se nalaze" (Ez 11,16).

S pozivom Ezekielia za proroka sam je Bog započeo inicijativu obraćenja naroda. Kod Ezekielia u djelu spasenju čovjek nema veliku ulogu. Ezekiel je uvjeren da je narod sklon nevjeri. Samo ga Bog može izbaviti zbog slave svoga imena. Stari načini Božjega djelovanja kao da nisu više dovoljni. Prema Ezekielu Bog ima i novi način: "ja ću im dati novo srce i nov ću duh udahnuti u njih: iščupat ću iz njih njihovo kameno srce i stavit ću u njih srce od mesa... i bit će oni moj narod, a ja Bog njihov" (Ez 11,19-20). Jedino će tako biti očuvan savez Božji. Paralelizmi: srce kameno i sr-

ce od mesa, te duh i novi duh, ukazuje na novi djelotvorniji Božji način zauzimanja za spasenje svoga naroda. Čovjek je kod Ezekiela jednostavno nesposoban izbaviti se od nesreće. Izraz "iščupati ću iz njih kameno srce" ukazuje koliko se ukorijenio grješni način življenja u čovjekovu biću. 'Srce' - 'leb' je izraz za sjedište misli, intelektualnog života. Iščupati to 'kameno srce' znači posve izmijeniti način razmišljanja i dosljedno tome ponašanja. Nije to jednostavan ni lagan čin. To je transplantacija koju Bog realizira izlivanjem svoga duha. Duh je jedino sposoban transformirati ljudsko biće, cijelu osobu (1 Sam 10,6). *Ruah* je ovdje protumačen kao snaga, moć obnavljanja grješnog čovjeka. Učinak će toga biti 'da hodite po mojim zakonima i da čuvate i vršite moje odredbe'. 'Hoditi, čuvati, vršiti' je teološki uvjet za povratak i opstanak u vlastitoj zemlji obećanja. Plod obraćenja bit će blagostanje u obnovljenoj zemlji (Ez 36,28-38). A sve to što Božji duh proizvodi u čovjeku, znajte "ne činim radi vas, dome Izraelov, nego radi svetoga imena svojega koje vi oskvrnuste... I znat će narodi da sam ja Jahve... kad na vama, njima naočigled, pokažem svetost svoju" (Ez 36,22-23). To je posljednji teološki razlog izlivanja duha Božjega u svako ljudsko srce. I poglavlje 37. Ezekielove knjige o oživljavanju suhih kostiju, samo je još jedan vid cjelovite obnove svakog čovjeka i naroda. Obnova čovjeka i naroda polazi od srca svakog pojedinca. To je moguće ako je Bog u srcu ili ako je srce čovjekovo otvoreno djelovanju Božjega duha.³⁹

Duh Božji i Sluga Jahvin

Prorok babilonskog sužanjstva, koga nazivamo Deuteroizaija, obeshrabrenim i beznadnim sužnjima naviješta zoru spasenja koja će doći po Sluzi Jahvinom ('*ebed adonaj*).⁴⁰ Sluga je u značenju: Jahvin izabranik, onaj koji spremno izvršava volju Jahvinu.⁴¹ U Deuteroizajinoj knjizi sluga je na poseban način Jahvin miljenik: "Evo Sluge mojega koga podupiren, mog izabranika, miljenika duše moje" (Iz 42,1). U prvoj pjesmi (Iz 42,1-4) Jahve mu povjereva specifično poslanje. Zato ga je obdario darovima svojega duha: "Na njega sam svoga duha izlio, da donosi pravo (*mišpat*) narodima... Vjerno on donosi pravdu, ne sustaje i ne malakše dok na zemlji ne uspostavi pravo (*mišpat*). Otoci žude za njegovim nau-

39 Usp. Fidel Aizpurua, *Lo Spirito purificatore*, u: PSV 4, nav. dj., str. 55-64.

40 Četiri su 'pjesme o Sluzi Jahvinu': Iz 42,1-7; 49,1-6/-9; 50,4-9/-11; 52,13-53,12.

41 Sluga je titulus za velike osobe. Nije to rob ili poniženi čovjek. Sluga je miljenik Božji koji je podložan volji Jahvinoj. U tom značenju slugama Božjim nazivani su i Abraham (Post 26,24), Izak i Jakov (Izl 32,13; Pnz 9,27), Mojsije (Izl 14,31; Br 12,7; Pnz 34,5), David (2 Sam 7,8; Ps 78,70).

kom" (Iz 42,1-4). Jahve sam predstavlja svoga Slugu. Daje mu poslanje poput onoga velikih osoba iz povijesti izabranog naroda, kao Mojsiju, Davidu. Duh Jahvin počiva na njemu, kao kod karizmatičkih vođa naroda. On dobiva poslanje da uspostavi pravo i pravdu među narodima (r. 4). On treba i poganskim narodima obznani volju Jahvinu koja se sastoji u uspostavljanju prava i pravde među ljudima. Rekli bismo, danas, da obznani svima ljudska, međunarodna, prava. Sluga je ustvari poslanik Jahvin. On je novi Mojsije. Posrednik univerzalnog spasenja. I način njegova djelovanja je različit od uobičajenih proročkih propovijedanja, opomena i kazna. On je blagi, ali hrabri sluga, koji ne lomi napuknutu trsku, ali je uporan i vjeran. Ne malakše dok ne izvrši svoje poslanje. Duh Božji je snaga sluge. On je postavljen da obnovi Savez u Izraelu ali da bude i svjetlost pucima, da otvori oči slijepima, da izvede sužnje iz zatvora i obznani nove događaje (rr. 5-9). Na plodovima Duha Božjega participirat će svi narodi.

Duh Božji i prorok pomazanik (Iz 61,1-3)

Naviješteni trijumfalni povratak iz babilonskog sužanjstva razočarao je mnoge preživjele povratnike. Nakon Kirova ukaza o povratku 538. god. pr. Kr. povratak je bio mučan i s mnogim tjeskobama. Radost povratka u Palestini pretvarala se sve više u sjetu i tugu. Hladnokrvno su dočekivani od preživjelih u Palestini. Razvaline hrama i grada Jeruzalema izazivale su jezu u srcu. Obnova se otezala jer nisu pristizala obećana sredstva. Hladila se i žed za duhovnom obnovom jer su vračari i lažni proroci podržavali povratak starim kananejskim kultovima: "Pristupite sad, sinovi vračarini, leglo preljubničko i bludničko!... vi porod grešan i leglo lažljivo... žrtvujete djecu u dolinama i u rasjelinama stijena" (Iz 57,3-13). "Žrtvuju po vrtovima, kád prinose na opekama, na grobovima stanuju... jedu svinjetinu, meću u zdjele jela nečista" (Iz 65,3-4). Malo vjernih Jahvi koji očekivahu religioznu i društvenu obnovu progonjeni su: "Pravednik gine i nitko ne mari. Uklanjaju ljude pobožne... zbog zla uklonjen je pravednik..." (Iz 57,1). Triumfirala je laž i nepravda. Ali u povijesti spasenja čini se, trebalo je da se zlo namnoži kako bi znakovitije bljesnula Božja ljubav i smilovanje. U tim okolnostima Jahvin duh podiže proroka da navijesti Slavu Jahvinu (*kābôd adonaj*) u Jeruzalemu.

"Duh Jahve Gospoda na meni je, jer me Jahve pomaza (*māšah*), posla me da radosnu vijest (hebr. *bissēr* - od gl. osnove *bāsār*,"⁴²

42 U Starom zavjetu u korijenskom obliku '*bāsār*' se pojavljuje 30 puta s intenzivnim oblikom značenja.

grč. LXX 'ευαγγελισθησθαι') donesem ubogima ('*anāwīm*), da iscijelim srca slomljena; da zarobljenima navijestim slobodu i oslobođenje sužnjevima; da navijestim godinu milosti Jahvine..." (Iz 61,1-3c).

Pjesničkim slikama prorok naviješta radosnu vijest (*bissēr - evangelion*). Izraz *bissēr* uvijek u Bibliji označava radosnu vijest u kriznom vremenu.⁴³ Jeruzalem će biti obnovljen. Na Sionu će se slaviti ime Jahvino. Tudinci će sami podići razvaline grada. Pravda će zasiniti u Jeruzalemu i puci će vidjeti slavu Božju. Stanovnici Siona neće se osjećati ostavljenima. Oni će se zvati "svećenici Jahvini" - "Službenici Boga našega" (61,6). Poruka je prije svega upravljena '*anawim*' - siromasima, ožalošćenima i nepravedno obespravljenima. Prorok im se predstavlja kao Jahvin veleposlanik, opunomoćenik. Upotrebljavam svjesno ovaj predznak "vele"-poslanik jer se prorok predstavlja kao pomazanik Jahvin što nije bilo uobičajeno u povijesti proroka. Pomazivani su kraljevi (1 Sam 9,16; 16,1.12 sl.) a napose veliki svećenici (Izl 29,7). Kada u Izraelu nema kralja, ovaj Božji pomazanik predstavlja sebe kao onoga koji naviješta radosnu vijest, *evangelion*. Iako se u tekstu isključuje kraljevsko pomazanje, prorok je pomazan Duhom Jahvinim. Izvršavat će neke funkcije kralja, obznanjivati volju Božju. Konkretno umjesto kraljeva i svećenika oglasit će godinu milosti Gospodnje. Stoga pomazanje Duhom izražava izravno Božje izabranje i misiju proroka. Otpadništvu svećenika prorok puku oglašava da će oni biti 'svećenici Jahvini'. Prorok se utječe mojsijevskim predajama o oslobođenju iz Egipta. U tom događaju sam je Jahve obznanio: "Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez, vi ćete mi biti predraga svojina mimo sve narode... vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika, narod svet" (Izl 19,5-6). Proroku je povjerena posebna zadaća. Izraz "Jahve Gospod" povezuje se s poslanjem Sluge Jahvina komu Jahve daje 'jezik vješt da zna riječju krijepiti umorne' (Iz 50,4). Žalost i tuga pretvorit će se u radost i slavlje što se izražava oblikom "godinu milosti Jahvine". To podsjeća na paralelizam u 49,8: "u vrijeme milosti ja ću te uslišiti, u dan spasa ja ću ti pomoći". Isto tako aludira na propise o jubilarnoj godini (Lev 25,10 sl.; Ez 6,17)⁴⁴ u kojoj se oslobađaju sužnji i robovi, otpuštaju svi dugovi. Vraća se puna sloboda. On naviješta novo doba, početak nove društvene i religiozne budućnosti. Blagostanje i radost vratit će se na Sion. I stranci će u tome sudjelovati. Uz Izraela i oni se obraćaju, razglašuju divna djela Boga Izraelova. Triumfirat će nad grješnim narodom milosrđe Jahvino. Svi

43 Izuzev u 1 Sam 4,17 gdje glasnik dolazi Eliju s viješću da su Filistejci u boju i kovčeg Božji zarobili.

44 Usp. Angelo Penna, *Isaia*, Marietti, La Sacra Bibbia, Torino - Roma 1964, str. 588-595.

će mu prinositi svoje darove. Sav narod, svojim služenjem Jahvi, bit će kraljevstvo svećenika. Preuzet će tu misao i sv. Petar i primijeniti je na kršćane (1 Pet 2,9; Dj 5,10). A Isus će cijeli tekst proštva primijeniti na sebe u nazaretskoj sinagogi (Lk 4,16-21) i Židovima se predstaviti kao Mesija pomazan Duhom Svetim (usp. Mk 14,61-62 - "Jesi li ti Krist... Isus mu reče 'Ja jesam!'").

Duh Sveti objavljuje Isusa

Zadržavamo se samo na Lukinu evanđelju koje povijesnog Isusa smješta na početku svoga javnog djelovanja u Galileju. Kod krštenja Isusova u Jordanu Duh Sveti uvodi Isusa u javno djelovanje i obznanjuje ga Sinom Božjim: "Kad se krstio sav narod, krs-tio se i Isus. I dok se molio, rastvori se nebo, side na nj Duh Sveti... a glas se s neba zaori: 'Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!'" (Lk 3,21-22). U Djelima apostolskim 10,37 sv. Luka u Petrovu govoru tumači da je to bilo pomazanje Duhom Svetim: vi znate "kako Isusa iz Nazareta Bog pomaza Duhom Svetim i snagom..."⁴⁵ U nazaretskoj sinagogi sam Isus tumači ovo pomazanje Duhom primjenjujući na sebe tekst Tritoizaije, gore protumačen. Prema sv. Luki snagom Duha Isus je poslan navijestiti evanđelje siromasima i proglasiti godinu milosti Gospodnje. To je još jasnije ako se Lukino prikazivanje Isusa poveže s naglašenim djelovanjem Duha u Isusu izraženim u tekstovima sv. Ivana⁴⁶ ali i evanđelista Mateja i Marka. I oni Isusovo djelovanje povezuju sa sangom Duha Svetoga.

Luka u svom evanđelju razvija ulogu Duha Svetoga u Isusu počevši od pripovijedanja njegova rođenja.⁴⁷ Duh Sveti prekida šutnju o Isusu. On ga objavljuje svijetu.⁴⁸ Navještaj o rođenju Ivana Krstitelja kod Luke je uvod za navještanje Isusova rođenja. Anđeo navješta Zahariji: dijete koje će se roditi, bit će posvećeno Gospodinu i "bit će pun Duha Svetoga od majčine utrobe" (1,15). Njegova će uloga biti da 'u duhu i sili Ilijinoj obrati srca otaca... te spremi Gospodinu narod pripravan' (1,16). Uloga je Duha na Krstitelju da pripravi put Mesiji. Međutim, kada anđeo Mariji navješta Isusovo rođenje, veli: "Duh Sveti sići će na te, i sila će te Sve-

45 Usp. Ivan Pavao II, Enciklika *Dominiun et Vivificantem - Gospodina i Životvorca*, KS, Dokumneti 87, Zagreb 1987, br. 15.

46 Ignace De La Potterie, SJ, *Gesù e lo Spirito secondo il vangelo di Giovanni*, u: PSV, 4, nav. dj., 114-129; Giuseppe Ferraro, *Lo Spirito della verità nel vangelo di Giovanni*, u: Isto, 130-141.

47 Rinaldo Fabris, *Lo Spirito Santo sul Messija (Lc 3,21-22; 4,1.14.16-20)*, u: PSV, 4, str. 99-115.

48 Usp. Bruno Forte, *La Parola e il Silenzio*, u: *Jesus 1* (1998) 78-80.

višnjega osjeniti", a onaj koji će se roditi bit će "Sin Božji" (1,35). Ovdje je Duh stvaralačka snaga Božja koja Isusa čovjeka, rodenog od žene, čini i obznanjuje Sinom Božjim. Tome odgovara Elizabetin pozdrav koja "se napuni Duha Svetoga" (1,41) i Mariju prihvaća i priznaje 'majkom Božjom': "Ta otkuda mi da majka Gospodina mogega dođe k meni" (1,43). Na to mesijansko priznanje povijesnog Isusa aludira i Zaharijin hvalospjev kojega 'napunjen Duha Svetoga' (1,67) izriče kao proroštvo o rođenju Ivana Krstitelja. Hvalospjev izražava Ivanovo poslanje u odnosu na Mesiju kojega "Gospodin Bog Izraelov" podiže u 'domu Davida, sluge svojega kao što je obećao po prorocima' (1,69-70). I starac Šimun "ponukan Duhom" u Isusu prepoznaje mesijansku utjehu Jerusalemu: "Tâ vidješe oči moje spasenje tvoje" (2,30). Štoviše on će biti "svjetlost na prosvjetljenje naroda, slava puka izraelskoga" (2,31). Duh Sveti, dakle, u Lukinu pripovijedanju Isusova djetinjstva očituje Isusa kao Mesiju. Ivan Krstitelj u duhu iščekivanja mesijanskog vremena dijeli krst pokore. Na pitanje naroda "nije li on možda Krist" (3,15), Ivan odgovara: "Ja vas, istina, vodom krstim. Ali dolazi jači od mene... On će vas krstiti Duhom Svetim i ognjem" (3,16). Luka bilježi da je Ivan narodu ovim i mnogim drugim pobudama navijestio evanđelje (3,18). To je evanđelje Isus. Sve tumačenje odnosi se na mesijansko poslanje Isusa koga Duh Sveti pomazuje kod krštenja. Izraz "ognjem" označava snagu kojom Duh preporuča. To će se u potpunosti prepoznati na Pedeseticu (*šavu'oth*), Duhove, kada Duh u obliku ognjenih jezika silazi na Isusove učenike (Dj 1,5). Silazak Duha Svetoga na Isusa označava novu dimenziju krštenja vodom. Luka pokazuje kako je puk Isusa smatrao "sinom Josipovim" (3,23), pa glas s neba "ovo je sin moj" povod mu je da u prikazu Isusova rodoslovlja pokaže da Isus ima svoje porijeklo iz Adamova roda, u samome Bogu. Zato je silazak Duha Svetoga na Isusa za Luku Božja teofanija. Bog sam svjedoči njegov identitet. On je Sin Božji (3,21-22). Osim toga prema Luki Duh Sveti određuje Isusov mesijanski program: spasenje Izraela i očitovanje slave Božje svima narodima, ostvarenje kraljevstva Božjega. Motive 'Duh Sveti' i 'Sin Božji' ponavlja Luka i u zgodu o Isusovoj kušnji. Isus odlazi od Jordana, veli Luka, "pun Duha Svetoga... i Duh ga četrdeset dana vodio pustinjom" (4,1). To je Duh kojega je primio na krštenju. Isus živi u punini Duha Svetoga. Pa kad ga davao iskušava Isus tom snagom Duha odolijeva đavolskom iskušenju (4,1-13). I đavlu je jasan Isusov identitet koji je kod krštenja objavljen pa se na to i priziva: "Ako si Sin Božji reci ovom kamenu da postane kruhom" (4,3). U Duhu Svetom Isus upravlja svoje molitve Ocu: "Isus u Duhu svetom uskliknu - slavim te Oče, Gospodaru neba i zemlje što si ovo sakrio od mud-

rih i umnih a objavio malenima" (10,21). Ohrabruje molitvu svojih učenika: "ako vi, iako zli, znate dobrim darima darivati djecu svoju, koliko će više Otac s neba obdariti Duhom Svetim one koji ga zaištu" (11,13).

Objavljivanjem Isusova identiteta, koje je djelo Duha Svetoga, Luka nastavlja u drugom dijelu izlagati Isusovo poslanje koje se odvija djelovanjem Duha Svetoga u njemu.

"Isus se u sili Duha vrati u Galileju, te glas o njemu puče po svoj okolici" (4,14). Otpočinje scenom u nazaretskoj sinagogi. Isus čita knjigu proroka Izaije. Pročita tekst "Duh gospodnji na meni je jer me pomaza..." (Lk 4,18-19; usp. Iz 61,1-2). Sjedne... a oči svih bijahu uprte u njega, a on će im: "Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima" (4,21). Izaijin tekst je ocrtao izvanredno poslanje pomazanika, glasnika radosne vijesti. Isus ga u cijelosti primjenjuje na sebe riječima "danas se ispunilo ovo Pismo". Istaknuvši svoje poslanje u skladu s riječima teksta, biti blagovijesnikom siromasima, vraćati slobodu nevino zatvorenima, vraćati vid slijepima, proglasiti godinu milosti Gospodnje,⁴⁹ Isus je to potvrdio kada se povlači iz Kafarnauma: "I drugim gradovima, treba da navješćujem Evanđelje o kraljevstvu Božjem" (4,43).

U Lukinu evanđelju Isus je i nositelj Duha Svetoga. Silazak Duha Svetoga, on ističe, bio je "u tjelesnom obliku, poput goluba" (3,22). Analogno tome reći će da se Duh Sveti i na Duhove očitovao vidljivo: "I eto iznenada šuma s neba, kao kad se digne silan vjetar. Ispuni svu kuću... i pokažu im se kao neki ognjeni razdijeljeni jezici, te side po jedan na svakoga od njih. Svi se napuniše Duha Svetoga..." (Dj 2,2-3). Prisutnost Duha Svetoga ne identificira se s vidljivim znakovima. Znakovima se potvrđuje djelovanje Duha Svetoga kao činjenica koja postaje stvarnost u Isusovu djelovanju. Djelatnost Duha Svetoga u Isusu nije nešto privatno nego javno i povijesno. Iako je izlivanje Duha događaj koji se odigrao pred svima, Duh pomazuje samo Isusa. Tako će biti i s Isusovim učenicima na Duhove. Iako svi vide događaj i moć Duha očituje se pred svima, on se dariva samo učenicima. Znači da Isusovo mesijansko pomazanje ima javno, a ne privatno, značenje. On je povijesni događaj koji uključuje participiranje naroda. Ono je za narod poziv da prihvati teofanijski znak. Glas s neba to mesijansko poslanje potvrđuje. U glasu s neba "Ti si sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina" Luka, kao i Marko, aludira u ovom tekstu na Ps 2,7 - "Ti si sin moj, danas te rodih" i tumači silazak Duha Svetoga na Isusa kao kraljevsku intronizaciju komu se daje odličje Sluge Jahvina (usp. Iz 42,1). Time je Luka naglasio da je Isus

⁴⁹ Ovdje je slijepoća metafora za neshvaćanje Božje poruke.

primio Duha svetoga da ostvari kraljevstvo Božje naviješteno od proroka kao kraljevstvo pravde i mira (Iz 11,2). Duh koji mu se daje omogućit će ostvarenje toga Božjeg plana. Luka je u ovim slikama utkao u evanđelje, na temelju Markovih zapisa, vjeru prvih kršćana da je Bog u Isusu ostvario proročka mesijanska iščekivanja iako prebacuje naglasak s lika Mesije kraljevskog proročkog tipa na titul "Sin Božji" u kojem se u potpunosti ocrtava cjeloviti Isusov identitet kako ga je navijestio anđeo u pozdravu Mariji: "Zato će to čedo i biti sveto, Sin Božji" (1,35).

Pomazanje Duhom u Isusovu krštenju u kojem je objavljen Isusov identitet produžuje se i upotpunjuje programskim manifestom u sinagogi u Nazaretu. Isus obznanjuje da se "danas ispunilo ovo Pismo". Time svoje poslanje označava evanđeljem siromasima. Silazak Duha Svetoga kod krštenja na Isusa jest kod Luke priprava za ispunjenje ovoga Isusova poslanja. Tako Luka povezuje događaj krštenja s događajem mesijanskog naviještanja. Duh Sveti je spona koja omogućuje ostvarenje Isusova mesijanskog poslanja. Duh koji je u Isusu omogućuje evangelizaciju siromašnih i proglašenje slobode zasuzenjenima. Sv. Petar u Djelima apostolskim (Dj 10,36-38) u tom svjetlu tumači bit Isusova poslanja: Po Isusu Kristu evanđelje je naviješteno sinovima Izraelovim. I vi znate "kako Isusa iz Nazareta Bog pomaza Duhom Svetim i snagom, njega koji je, jer Bog bijaše s njime, prošao zemljom čineći dobro i ozdravljajući sve kojima bijaše obvladao davao" (10,36-38). Isusovo se dakle pomazanje identificira s izlijevanjem Duha Svetoga. On djeluje u Njemu te snagom Božjega duha izvršava svoje poslanje.

Uskrsli Isus odredit će i jedanaestorici apostola to poslanje koje definira kao oproštenje grijeha za sve narode (usp. Lk 24,44-49), snagom odozgor i darom Duha Svetoga.

Duh Sveti u Isusovim učenicima

Događaj silaska Duha Svetoga na Isusove učenike sv. Luka u Djelima apostolskim (1-2) tumači u intimnoj i čvrstoj vezi s Isusom i njegovim životom.⁵⁰ Pod pojmom Isusovih učenika, na koje se izlio Duh Sveti, ne misli se samo na okupljene apostole s Marijom (Dj 1,12) nego širu grupu koja je slijedila Isusa i s apostolima u molitvi ustrajala. Luka sam spominje da su tu bile i neke žene i braća njegova (1,14).⁵¹ Luka u učenicima, koji primaju Duha

50 Benigno Papa, *L'effusione dello Spirito a Pentecoste*, u: PSV, 4, str. 142-159.

51 Usp. Gustav Stöhlín, *Gli Atti degli Apostoli*, Nuvo testamento 5, Paideia, Brescia 1973, 65-75.

Svetoga, gleda novi Božji narod, Crkvu koja se rađa izlivanjem Duha Svetoga. Život Crkve jest življenje Isusova puta u Duhu Svetom. Kao što Isusova aktivnost započinje nastupom u nazaretskoj sinagogi, tako život Crkve, prema Luki, Petrovim govorom počinje u Jeruzalemu. Oba događaja uokvirena su u djelovanje Duha Svetoga. Snagom Duha Svetoga govor Isusov u sinagogi jest predstavljanje mesijanskog programa a govor Petrov pozivom na obraćenje. Petar se obraća u prvom redu domu Izraelovu ali ga završava univazalnim pozivom na spasenje: "Neka se svatko krsti u ime Isusa Krista da vam se oprostite grijesi i primit ćete dar Svetoga Duha. Ta ovo je obećanje i za djecu vašu i za sve one izdaleka, koje pozove Gospodin Bog naš" (Dj 2,38-39). Krštenje u Duhu (Dj 1,5) ostvaruje se na Isusovim učenicima na blagdan Pedesetnice (2,1). Isus je od Oca primio obećanje Duha Svetoga. Sada ga je Bog izlio na svakoga od njih u liku ognjenih jezika (Dj 2,33). "Svi se napuniše Duha Svetoga i počеше govoriti drugim jezicima, kako im već Duh davaše zboriti" (Dj 2,3-4). Petar svjedoči da Duh koji je proročka obećanja doveo do punine u Isusu, otvara Božji plan spasenja svih naroda darivanjem Duha Isusovim učenicima. Luka naglašava da je Duh Sveti dar učenicima i svima koji povjere vaše Riječi (Dj 2,38; 10,45). Prvi učinak izlivanja Duha jest fenomen glosolalia (počеше govoriti drugim jezicima - 2,4). Apostoli propovijedaju i svi ih razumiju. "Razglašuju veličanstvena djela Božja" (2,11). To je izazvalo divljenje kod svih (Dj 2,7.12). Luka naglašava prisutnost mnogih naroda. Oni su svjedoci događaja. U Petrovu govoru u Cezareji u Kornelijevoj kući "side Duh Sveti na sve koji su slušali tu besjedu... A Petrovi pratioci začudiše se što se i na pogane izlio dar Duha Svetoga. Jer, čuli su ih kako govore drugim jezicima i veličaju Boga" (Dj 10,45-46). Petru je to jasan znak da se krštenje ne može uskratiti onima na koje se izlio Duh Sveti. Duh Sveti uvodi, dakle, u shvaćanje vjere i privodi krštenju one koje hoće. To je slobodni dar zajednici.

Luka izlivanje Duha Svetoga uklapa u teologiju povijesti spasenja. Ostvaren je prvi dio plana kojega je Bog zamislio. Ispunilo se ono što su proroci navijestili iščekujući Mesiju. Ali smrt Isusova i uzašašće nisu kraj. Darivanje Duha Svetoga Isusovim učenicima otvara novu stranicu povijesti spasenja. Luka događaju Duhova daje eshatološko značenje. Duh koji je djelovao od početka u zajednici Isusovih učenika djelovat će do kraja posljednjih dana. To je temeljni sadržaj Petrova govora (Dj 2,14-21): "U posljednje vrijeme - veli Gospodin - izliti ću od svoga Duha na svako ljudsko biće, te će proricati vaši sinovi i vaše kćeri" (r.17). Petar je time povezao Joelovo proroštvo s posljednjim vremenima. Objašnjavajući činjenicu izlivanja Duha na prvu zajednicu Isusovih

učenika i povezujući učinke Daha s posljednjim danima, Luka ističe početak novog razdoblja povijesti spasenja. To je vrijeme Duha Svetoga.⁵² To je povijesni hod Crkve. Ona živi vrijeme Duha Svetoga. To je eshatološko vrijeme Crkve koje Duh Sveti vodi do punine spasenja. Zato za Luku izlivanje Duha na prvu kršćansku zajednicu jest temelj od kojega otpočinje misijsko poslanje Crkve. Izlivanjem Duha Svetoga na učenike ispunio je i Isus svoje obećanje što je Luka istaknuo na početku Djela apostolskih. Isus im je za života davao upute po Duhu Svetom preko kojega ih bijaše i izabrao (1,2) a budući da nisu shvatili govore, zadržao ih je u Jeruzaeumu i obećao im "domalo ćete biti kršteni Duhom Svetim" (1,5) i "primit ćete snagu pošto Duh Sveti dođe na vas, pa ćete mi biti svjedoci u Jeruzaleumu, u svoj Judeji, u Samariji i sve do kraja zemlje" (1,8).⁵³ Duh Sveti u učenicima započeo je ovo djelo izlivanjem što Luka pretvara u nalog propovijedanja. A snaga Duha koja će djelovati u njima stvarat će do posljednjih dana kršćansku zajednicu, Crkvu, za koju Matej kaže: "ni vrata paklena neće je nadvladati" (Mt 16,18). Za Luku tome je jamac Duh Sveti koji će djelovati kao trajni dar u Isusovim učenicima.

ACTIVITY OF THE HOLY SPIRIT IN THE PROPHETS, IN MESSIAH AND IN JESUS' DISCIPLES

Summary

This is an exegetical analysis of selected Old Testament and New Testament texts which present enlightening and strengthening activity of God's Spirit in the prophets, in the Messiah and in Jesus' disciples. Selection has been done in line with the invitation of Pope John Paul II in Tertio millennio adveniente to discover anew the presence and activity of the Holy Spirit in the Church.

In the Old Testament "the Word of the Lord" and "the breath (ruah) of his mouth" are associated in their activity (Ps 33:6). By his word and by his "wind" (ruah) God has created the world (Gn 1:2). In his capacity of life-giving the Spirit "comes upon" God's chosen charismatics, "envelops them", "rushes upon them", "anoints them" for their mission. In the New Testament the Holy Spirit is depicted as power coming down from God or descending, fulfilling, speaking, witnessing in the

⁵² Usp. Isto, str. 65.

⁵³ Usp. Ermenegildo Manicardi, *La terza apparizione del Risorto nel vangelo secondo Luca*, u: *Rivista di Teologia dell'evangelizzazione*, EDB, Bologna, 1 (1997) 5-27.

charismatics and giving life to individual baptized believers as well as to the whole ecclesiastical community.

In the Old Testament time, the Spirit of God was a passing gift of God to individual judges and leaders for their concrete historic missions, but upon the prophets he rests and inspires them permanently in their prophetic activity. Joel announced that God's Spirit will be "poured out upon all mankind" foreseeing the need of renewal for individuals and for the community in the messianic times (Jl 3:1).

Isaiah announced expectation of an ideal Davidic king who would not depend on foolish advisers. He will permanently possess the qualities of a just and peace-making ruler of God's people. In Christian reading, this ideal king is Messiah who will have permanent charism of enacting God's reign in peace and justice (Is 11:1-3). Ezekiel proclaimed that God was with the exiles and in his good time he will restore them to the land as an obedient and purified people, totally loyal to God because he "will give them a new heart and put a new spirit within them" (Ez 11:19-20). In Deutero-Isaiah Ebed Adonay is mediator of a universal salvation. In Trito-Isaiah the Anointed one of Jahweh is a messenger of glad tidings who announces "a year of favor from the Lord" (Is 61:1-3a). He is proclaiming a new age with its new future.

In the New Testament, the Holy Spirit reveals Jesus' identity at his baptism and during his ministry. In the belief of early Church and of New Testament writers Jesus is the Messiah and Son of God. In Luke's Gospel Jesus explained his baptism as his anointing with the Holy Spirit (Lk 4:18-21; cf. Acts 10:38). In Luke's view, the Holy Spirit continues the mission of Jesus through his disciples. Pentecost is an eschatological event for Luke and this is why he transforms Jesus' promise of the Spirit into permanent mandate of Gospel proclamation. This is a mandate given to the Church of all times.